

Кара Анна Володимирівна,

здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Шрамко С. С., завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший дослідник

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВОВА ОХОРОНА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розвиток Інтернету зумовлює появу нових загроз у сфері захисту прав інтелектуальної власності. У мережі розміщено велику кількість об'єктів, що мають правовий статус інтелектуальної власності, і значна їх частина залучається до комерційного обігу. Це підкреслює необхідність формування ефективних механізмів їх правової охорони та належного реагування на сучасні виклики цифрового середовища.

Актуальність кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в цифровому середовищі зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій, глобалізацією Інтернету та поширенням нових форм порушень прав.

Необхідно виокремити ключові загрози для об'єктів права інтелектуальної власності у цифровому середовищі. По-перше, мережа Інтернет функціонує як відкритий інформаційний простір, що не має централізованого управління, єдиного власника чи чітко визначених меж майнової належності. По-друге, в онлайн-середовищі поширюються об'єкти інтелектуальної власності, які існують виключно у цифровій формі. По-третє, використання таких об'єктів має транскордонний характер, що суттєво ускладнює застосування національних правових механізмів для захисту порушених прав, а в окремих випадках фактично унеможливує їх ефективне відновлення [1].

З аналізу ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» випливає, що порушення авторського права та суміжних прав включають кілька основних видів: порушення авторського та суміжних прав, що дають підстави для судового захисту, включають дії, що порушують особисті немайнові та майнові права правовласників, піратство – опублікування, відтворення, ввезення, вивезення та розповсюдження контрафактних примірників творів, комп'ютерних програм, баз даних, фонограм, відеограм та програм організацій мовлення, навмисний обхід технічних засобів захисту прав, підробку, зміну або вилучення інформації про управління правами, а також розповсюдження чи публічне сповіщення об'єктів, у яких без дозволу правовласників змінено або вилучено інформацію про управління правами, зокрема в електронній формі [2].

До найпоширеніших порушень прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі належать такі явища: інтернет-фішинг, який полягає у створенні шахрайських веб-сторінок, що зовні повторюють офіційні ресурси інтернет-магазинів, банків, виробників чи платіжних систем; онлайн-шахрайство, до якого відносять підроблені інтернет-аукціони, фіктивні магазини, сайти та інші форми зловживань засобами телекомунікаційного зв'язку; піратство, тобто незаконне розповсюдження об'єктів інтелектуальної власності через Інтернет.

Окремо слід відзначити проблему поширення контрафактної продукції, що виникає внаслідок несанкціонованого використання товарних знаків, найменувань місця походження товарів чи фірмових позначень. Додатковою загрозою є кіберсквотинг, який проявляється у неправомірній реєстрації, використанні або пропонуванні до продажу доменних імен із недобросовісною метою отримати прибуток за рахунок гудвілу чи торговельної марки, що належить іншому суб'єкту [3].

Стаття 176 Кримінального кодексу України встановлює відповідальність за порушення авторського та суміжних прав [4]. Зокрема, йдеться про незаконне використання таких об'єктів, їх відтворення, розповсюдження чи інші способи комерційного використання. Притягнення до кримінальної відповідальності за ці правопорушення можливе лише за наявності істотної матеріальної шкоди, а також у разі повторності діяння чи його вчинення групою осіб.

В умовах розвитку інформаційних технологій особливої актуальності набуває проблема охорони інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Чинна редакція ст. 176 КК України значною мірою зорієнтована на правопорушення, пов'язані з матеріальними носіями творів, і тому не повною мірою враховує специфіку обігу інтелектуального продукту в Інтернет-середовищі. Це знижує результативність кримінально-правових механізмів захисту інтелектуальної власності в умовах цифровізації.

Міжнародні зобов'язання, які взяла на себе Україна, вимагають запровадження дієвого й ефективного механізму захисту інтелектуальних прав. З огляду на це важливо привести національне законодавство у відповідність до вимог директив Європейського Союзу, актів національного законодавства європейських держав та міжнародних актів загалом, щодо охорони новітніх об'єктів інформаційних технологій.

Актуальним завданням є вдосконалення складів кримінальних правопорушень шляхом конкретизації їхніх ознак та врахування сучасних способів порушення прав в Інтернет-середовищі. Йдеться, про кримінально-правову протидію нелегальному розповсюдженню цифрового контенту, про обхід технічних засобів захисту авторських прав, а також про створення й розповсюдження програмних продуктів, призначених для порушення прав інтелектуальної власності [5, с. 241–242].

Коли виникає приватно-правовий спір щодо використання певного об'єкта інтелектуальної власності в Інтернеті, доцільно керуватися законодавством тієї держави, де фактично відбувалося його використання. При цьому підтвердження права власності на твір або інший об'єкт інтелектуальної власності повинно здійснюватися на основі відповідних правостановлюючих документів, виданих у країні їх походження. Такий підхід дозволяє уникати правових колізій та забезпечує стабільність процедур вирішення приватноправових конфліктів у міжнародному контексті.

У рамках Європейського Союзу обов'язок для платформ укладати ліцензійні угоди та впроваджувати технології, що запобігають розміщенню піратського контенту, встановлює Директива 2019/790 щодо авторського права в цифровому єдиному ринку [6]. Цей підхід отримав своє відображення у

справі Frank Peterson проти Google та YouTube (С-682/18), яку розглядав Суд Європейського Союзу, ухваливши рішення 22 червня 2021 року. У ньому Суд зазначив, що YouTube не несе автоматичної відповідальності за розміщений піратський контент, якщо після отримання повідомлення від правовласника оперативно видаляє такий матеріал, що демонструє ефективність механізму швидкого реагування [7].

З поширенням цифрових технологій виникають ситуації, коли право користувачів на доступ до інформації може суперечити правам власників інтелектуальної власності. Особливу увагу привертають обмеження на відтворення та розповсюдження матеріалів у навчальних, наукових та інших суспільно значущих цілях. Сучасні цифрові інструменти відкривають широкі можливості для створення й використання інтелектуальних творів у таких галузях, як штучний інтелект, машинне навчання та біотехнології, що зумовлює необхідність адаптації правових механізмів захисту [8, с. 115].

Для захисту інтелектуальної власності застосовуються різноманітні стратегії та інструменти. Одним із таких методів є водяний знак (Watermarking), що передбачає нанесення на цифровий контент видимого або прихованого позначення, яке дозволяє ідентифікувати його власника. Це допомагає запобігати плагіату та незаконному використанню творів.

Наступними є освітні програми та ініціативи спрямовані на формування усвідомленого підходу до використання інтелектуальної власності. Вони знайомлять користувачів із правилами авторського права та підвищують розуміння важливості охорони інтелектуальних прав.

Власники інтелектуальної власності також можуть застосовувати технічні засоби захисту на рівні мережі – такі як брандмауери, антивірусні програми та інші механізми – для запобігання несанкціонованому доступу та крадіжці цифрових об'єктів. Крім того, захист метаданих, що описує інші дані є важливим інструментом для ідентифікації власника контенту та автора. [9, с. 89].

Таким чином, кримінально-правова охорона інтелектуальної власності в цифровому середовищі потребує комплексного підходу, що об'єднує законодавчі, технічні, освітні та етичні засоби захисту. Чине законодавство в даній сфері потребує удосконалення з урахуванням специфіки цифрового

середовища та транскордонного характеру обігу об'єктів. Використання сучасних технологій захисту, ефективних механізмів ліцензування та швидкого реагування на порушення забезпечує баланс між правами користувачів і власників, стимулює інноваційну діяльність та підвищує результативність охорони інтелектуальної власності в умовах цифровізації.

Список використаних джерел

1. Літавський Т. Захист ІВ у мережі Інтернет: як це теоретично має працювати? *Юридична газета*. 2020. № 12 (718). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/zahist-iv-u-merezhi-internet-yak-ce-teoretichno-mae-pracyuvati.html>

2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 15 листоп. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

3. Гринчак В., Ткаченко В. Порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності у глобальній мережі Інтернет», *Молодий вчений*. 2021. № 9 (97). С. 143-147. doi: 10.32839/2304-5809/2021-9-97-29.

4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5. Бошицький Ю.Л. Деякі організаційно-правові аспекти удосконалення правової охорони інтелектуальної власності в сучасній Україні. *Часопис Київського університету права*. 2020. Т. 1, № 3. С. 239–247.

6. Директива Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 від 17 квітня 2019 року про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС (OJ 2019 L 130, с. 92)

7. Judgment of Grand Chamber of 22.06.2021 in no. C-682/18 and C-683/18. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62018CJ0682>

8. Токарева В.О. Деякі аспекти авторського права в США в цифрову добу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 114–118.

9. Савич С.С. Авторське право у цифровому середовищі: проблема монополії правовласника та забезпечення умов вільного використання творів. Бюлетень Міністерства Юстиції України. 2015. № 1.